

EUSKARAREN EGUNGO EGOERA GASTEIZKO ELIZBARRUTIKO PASTORAL JARDUERAN

*Gasteiz, Euskaltzaindiaren Arabako
ordezkaritza, 2004-XI-26*

*Emilio Perez,
Aramaioko erretorea*

1. ATARIKOAK

1.1. Agurra

Euskaltzainburu, euskaltzain eta entzule guztioi, agur t´erdi.

Euskararen egungo egoera ‘Gasteizko Elizbarrutiko pastoral jardueran’. Gaia ez da berria Euskaltzaindiarentzat. Dagoeneko, aztertua duzue Baiona, Iruñea eta Tuterako elizen euskararen erabilera pastoralara. Nik neuk birritan azaldu dut gai hau Gasteizko Elizbarrutiko Pastoral Kontseiluan.

1.2. Txosten honen asmoa

Euskal pastoraltzan dabilen abade baten testigantza jasoko duzue. Ez dut nire burua inoiz maisutzat hartu, eta ez diot inori leziorik eman nahi, are gutxiago hizkuntzaren maisu erne zaretenoi. Arabako Elizaren ahuleziak eta indarguneak nabarmentzeko ez dugu azterketa soziologikoa egin beharrik. Urteetan euskararen alorrean eta pastorgile euskaldunekin lanean ibiltzeak lekuko zuzena egin naute. Bildutako datuak eta esperientziak agertuko dizkizuet, antzeman ahal izan dezazuen nolako pozak eta atsekabeak bizi ditugun Arabako elizkide euskaldunok.

1.3. Txosten-egilearen ikuspuntua

Gaian murgildu aurretik, eta azalpen honen nondik norakoak ulergarriago egiteko asmoz, euskararen alorrean egin dudan ibilbidea argituko dizuet.

Gasteizko Teologia Fakultatean oinarri batzuk ikasi ondoren, oraindik apaizgai nintzela, Aramaiora bidali ninduen Bikario Nagusiak, euskara ikas nezan. Zergatia, Seminarioko azken urteetan euskarazko klaseetara joan

izana. Egia esanda, Izaskun Arruek, Olabide Ikastolaren andereño sortzailak, euskara gogoz maitatzen erakutsi zion, Urduñako apaizgai «soriano» hari.

Aramaion bederatzi urtez ibili nintzen, abade gazte nintzela. Nirekin beste sei abade ziren. Baserritarren artean euskaldundua, Eskoriatzako Irakasle Eskolan alfabetatu nintzen. Gasteizera aldatu ninduten, Aramaion hiru abade utzita, saiatu nintzen Pilar Parrokiako euskaldunekin eta Olabide ikastolan apaiz-lana egiten, Aramaion ikasitako inkernu guztiarekin. Holako baten, Larrauri Gotzainak Euskal Pastoraltzaren Zerbitzuberu izendatu ninduen. Gotzaindegian lan garrantzitsua egin behar nuelako, bulego eta guzti jarri zidaten.

Berriro ere, Aramaiorako bidea hartu behar izan nuen. Pilar Parrokian ordekatat, apaiz ordenatu berri bat utzi nuen. Orain abade bakarra naiz Aramaion. Zortzi parrokiak eta hamabost ermitak nire kargu. Guztira hogeitalau teilatu eta zortzi hilerri. Soinean daramatzat gotzaindegiko ardurak, itzulpenak errazten dituen posta elektronikoa esker.

2. ARABA BERE KOPURUETAN

2.1. Arabako biztanleak

Gasteizko Elizbarrutiaren mugen barruan, Urduña eta Trebiñu barne, 300.000 pertsona bizi dira. Hiriburuan 217.604. Laudion 19.070; Amurrión 8.376; Agurainen 3.946; Urduñan 3.936; Oionen 2.354; gainetiko herriak askoz txikiagoak dira. Gehienek 100 biztanle baino gutxiago dute. Horietatik zenbat elizkide? Neurriaren arabera. Gehienak bataiatuak dira. Domeketako mezetan parte hartzen dutenen kopurua oso apala da. Dena den, hori argitzea ez da gure geure gaurko kezka.

2.2. Arabako euskaldundua

Euskararen esparruan «gutxi aurreratu dugu azken bizpahiru hamarkadetan» diote batzuk. Araban gauzak errotik aldatu dira. Azken eroldaren datuek adierazten digutenez, Arabako euskaldunak oso gutxi izatetik, gaur %13,4 izatera pasatu dira. Gasteizkoak %14,7 eta ia-euskaldunak %20.

Urte asko ez direla, zalantzan jarri zituzten Arabako euskaldunduei buruzko datuak. Kopuruak puztuta zeudela zioten. Gogora ekarri nahi dut Madrildigo *Tabula V* enpresa kontratatu zutela Hizkuntza Politikarako Idazkaritzak plazaratutako datuak guztiz fidagarriak ez zirelakoan.

Denok dakigu euskararen bilakaera azken 40 urteotan handia izan dela Araba osoan. XX. mendean Arabako hainbat herri euskara galdu bazuen ere.

Euskararen atzerakada etengabea gelditu egin da. Aspaldidanik familiaren barruan ez da euskararen galerarik. Salbuespenak salbu.

Euskara ez dago gaur egun Aramaio eta Legutiano inguruetan mugatuta. Arabako zazpi taldeetan eta udalerrri guztietan gertatu da. Gasteizen biltzen den euskaldunen kopurua benetan adierazgarria da.

2.3. Hazkundearen eragileak

Euskararen zabalkundea handia izan da. Baina ez da izan, besterik gabe, Arabara etorritako gipuzkoar, bizkaitar eta nafar euskaldunen emaitza. Zergatiak ugariagoak dira.

Euskararen aurkako neurriak ahuldu egin ziren, euskal zaletasunak gora egiten zuen bitartean. Arabako euskaldunak protagonismoa hartzeko prestatu-rik zeuden eta mugitu ziren. Adibidea Olabide ikastolaren sorrera 1963an. Lehenengo ikasleak arabarrak ziren, Anituak zuzentzen zuen «Escuela de Aprendices» horretan ikasitakoen seme-alabak (1).

Guraso arabarrek euskara irakatsi nahi diete seme-alabei. Hauxe dugu funtsezko arrazoiak ikastolak sortzeko eta euskal ereduaren aldeko aukera egiteko.

Euskal erakundearen Hezkuntza sistemak bere fruituak ematen ditu. Elebitasuna bermatzen duten B eta D ikastereduak gora doaz. A ereduaren ahultzen ari da, nahiz eta Araban oraindik pisua izan, batez ere lanbide hezitan eta Elizaren ikastetxeetan.

Helduak euskalduntzeko eta alfabetatzeko ahaleginak aspaldikoak dira. Aipagarrienak *Umandi* eta *Apraiz* genituzke. Euskaltegietan milaka lagun dira euskara ikasi dutenak. AEK, IKA, UDABERRIA, HABE, IRALE eta abarren fruituak ikusten ditugu.

Eragile guztien bildumak eragin du Araba osoan euskaldunen ugaritzea. Honez gero, euskararen dimentsioak berriz aztertzeak dira Araban.

2.4. Arabarren hizkuntza gaitasuna

Euskararen ezagupena azkarki zabaltzen ari da urte hauetan. Euskalduntze prozesua areagotzea normalizat jo beharko genuke, besteak beste, ikastolatan hezitako lehen belaunaldiak oraintxe hasi direlako aita-amak / guraso izaten. Honen ondorioz gero eta ume gehiagok izango du euskara ama-hizkuntza.

(1) Anitua eta haren abade lagunak aipatzeko modukoak dira: Reparaz, Enekotegi, Narbaiza, Zirarda, Ros, Ibisate. Adiskidetasunak eta euskalzaletasunak lotzen zituen. Eliza mailako ekimen garrantzitsuei eman zieten hasiera. «Escuela de Aprendices» hori gero Elizbarrutiko Eskola Politeknikoa bihurtuko da, edo Arkauteko Nezakari Eskola. Narbaiza arduratu zen *Olabide* ikastolaz.

Inork ez dezala ahaztu, Arabako euskaldun gehienek euskara eskolan edo ta euskaltegian ikasia dutela. Familiek eta kale giroak ekarpen txikia eskaini ahal izan diote euskalduntzeari. Beraz, neurri handi batean, euskaldun berrien lurraldean bizi gara. Alor askotan ez dago zuzeneko erreferentzia euskaldunik. Askoren gaitasun komunikatiboak baditu mugak.

3. GASTEIZKO ELIZBARRUTIA BERE KOPURUETAN

3.1. Pastoralgileak

Apaizak: 275. Horietatik 110 apaizek badute 70 urte eta gehiago.

Parrokiak: 465. Hiriburuan 40. Mila biztanletik gorako herrietan, 16 parrokia, horietatik lau Laudion. 500 eta 1000 biztanlekoen artean 10 parrokia. Eta parrokia gehienak 340ren bat 50 biztanletik beherako herri txikietan daude.

Artziprestaldeak: 15, Trebiñu eta Urduña barne.

Fraide eta Moja

Klausurako mojak: 142 bizi dira, 12 komentutan. Euren adinera heltzea, opagarria.

Hezkuntza eta osasun arloko 589 erlijiosa; 55 komunitate txikiagotan banaturik.

Erlijosok 185 dira, 26 komunitateetan antolatuta.

Elizaren eraginpeko ikastetxeak: 26.

3.2. Elizbarrutiko helburuak eta minak

Berez, kristau guztiek, laiko, erlijioso eta apaiz, Jesu Kristoren Ebanjelioa ahalik eta leialen bizi behar dute, eliz elkartea osatuz eta herriari zerbitzurik jatorrena emanez. Baina, horrekin batera, bizitzaren legeak bete behar dituzte. Izan ere, biologiak iruzur gutxi onartzen du. Kristau fededunen urteak urte dira; eta elizkidegoa larriki zahartzen ari da.

Mendebaldeko kultur-giroa iruntzi behar du, lixeriketa oso astuna bazaio ere.

Euskal Herriko giro politiko gaiztotua jasan egiten dute eta kalterik latzenak sofritzen dituztenak errukiz ikusi eta apalki eskuzabaltasunez lagundu nahi diete.

3.3. Arabako Kristau euskaldunak

Arabako Elizak bere funtsezko ezaugarrien artean euskara kontenplatu du. Hala ere, ez dugu gaur gaurkoz Arabako kristau euskaldunen proportzioa be-

reizterik. Biztanleria orokorraren barruan kokatzen dira eliztarrak. Bide bere-rik doa lehenengo kristauen jokaera. Gogoan hartzeko modukoa da, Diogneto izeneko kristau bati bigarren mendean eginiko gutuna:

Kristauak ez dira gizon-emakumeengandik bereizten, ez euren jaioterri, ez euren hizkuntza, ez euren ohiturengatik. Ez dira bizi euren bazter-auzoetan; ez dute hizkera arrotzez hitz egiten; ez dute biziera nabarmenik eramaten (*Diogneti gutuna, V*)

Gaiaren erdigunera iritsi gara. Oraintxe arte esandakoarekin garbi utzi nahi izan dut, gure Elizaren helburu, eskakizun eta ahaleginik preziatuena ez datorrela, hain zuzen, hizkuntzaren arlotik.

Elizaren seme-alabok, gainetiko euskaldun guztien antzera, soziolinguis- tikaren bi lege nagusiak betetzen ditugu nahitaez. Hau da, Espiritu Santuak ez digu saihesten hiztunen proportzioaren legea. Hizkuntza-gaitasunaren kontue- tan ez dago esaterik *suplet ecclesia*.

Bestela, euskal gogorik eta adorerik ote dagoen, Arabako Elizan? Agian ez, batzuk nahiko luketen neurrian. Arabako Elizari geldokeria egotzi ote die- zaiokegu? Ikus dezagun dena atalka, azaleko iritzi orokorretatik ihes eginik.

4. EUSKAL PASTORALTZA GASTEIZKO ELIZBARRUTIAN

4.1. Abiapuntua

Oraindik gogoratzen ditugu paper, hormirudi eta ekintza guzti-guztiak er- daraz egiten zirela. Elizbarruko erakunde batzuk errefraktarioak izan dira eus- kararen munduan.

Bizitzan badira une bereziak pertsonen eta taldeen bizitzan. Horrelako bat izan zen Elizbarrutiko Batzarra euskal pastoraltzako. Hiru urtez (1989-1991), 5.000 elizkide ibili ginen 500 taldetan antolaturik. Talde gutxi batzuk euska- raz aritu ziren. Baina euskarak aipamen zuzen ugari izan zuen prozesu osoan. Batzarraren Idazkaritza Nagusiak bazekien Nafarroan gertatu zena, euskararen alde egindako proposamen guztiak atzera gelditu zirela, gehingoaren bidez. Garbi genuen Arabako Elizak ez zuela jarriko euskara bere gai kuttunen ar- tean. Horregatik saiatu ginen euskararen aldeko proposamen guztiak jasotzen gai bakoitzeko erabakietan. Baina ez genion inori aukerarik eman botoen bi- dez euskararen aldeko proposamenak atzera botatzeko.

Honetan geunden, Katedralean egin behar genuen azken ospakizuna pres- tatan. Euskarari zenbateraino tartea utzi behar genion aztertzen ari ginela, ohartu ginen Idazkaritza Nagusian hartan bertan 29 kideetatik, 10 baino gehia- go gai ginela hartutako azken erabakiak kristau herriari ele bietan aurkezteko. Harridura eta poza, biak batera, ulertu genuenean Elizaren borrokan geunden taldekide haiek, euskararen borrokan ere murgilduta ginela. Ospakizuna oso

ondo prestatu zen, euskarari inoizko tokirik handiena emanez. Sensibilizazio berezia sortu zen.

4.2. Pastoralgile euskaldunak

Bere txikitasunean, Arabako kristau euskaldunek ez dute zarata handirik egin. Bidezkoa zaio edonori, beraz, kristau euskaldunik ba ote den galdetzea. Gehiegi ez garelako, eta asmakerietan ez gabiltzala ziurtatzeko, hemen aipatuko ditut, behintzat, kristau hauen zerbitzuan ari diren apaiz euskaldunak, hobeto esanda, kasu gehienetan euskaldunduak.

4.2.1. Parrokietako abadeak

Lehenengo apaizaren izena, gero nongoa den, eta azkenik, non dagoen apaiz:

Jesus Mari Elejalde: Aramaixoarra. Elosu-Ubidean dago abade.

Andoni Armentia: Apellaniz, Okondo.

Ciriako Molinuevo: Gasteiz, Laudio.

Juan Carlos Pinedo: Gasteiz, Laudio.

Félix Placer: Ozaeta, Zigoitia.

José María Salazar: Eskota, Legutiano.

Jabi Zubiaurre: Gasteiz, Murgia. Apaiztu berria.

Josemari Galdos: Erretereria. Frantziskotarra. Izarra.

Koldo Larrañaga: Azkoitia. Caicedo de Yuso.

Benito Martínez de Zuazo: Larrainzar. Armiñon.

Gotzon Pérez de Mendiola: Caicedo Yuso. Amurrio.

Patxi Larrauri: Rivabellosa, Urduña.

Josetxu Lag: Gasteiz, Agurain.

Txusma Atauri: Kanpetzu, Agurain.

Joseba Llamas: Alegi. Klaretarra. Gasteizko Ariznabarrako San Paulo.

Iñaki Oregi: Murgia. Gasteizko Lakua-Bizkarrako Santa Maria Josefa.

Unai Ibañez Berriozabal: Legutiano. Gasteizko Pilareko Andra Maria.

Satur Yanguas: Miranda. Gasteizko San Jose Aranako.

Txema Arzalluz: Errezil. Pasiotarra. Gasteizko Gure Aita.

4.2.2. Apaiz misiolariak

Ekuadorren: Martin Areta Buradon, Gatzagakoa; Benjamin Respaldiza, Artziniegakoa; Josetxu Apellaniz eta Antonio Madinabeitia, gasteiztarrak.

4.2.3. *Euskara ikasteko apaiz liberatuak*

Ikasturte honetan, Fernández Oribe, IRALEN. Bande, Lazkaon.

4.2.4. *Abade jubilatuenak*

Haien artean dozenatik gora daude jatorriz euskaldunak direnak, gehienak 80 urtetik gorakoak dira: bizkaitarrak (Abaitua, Arraibi, Otazua, Yarza) nafarren bat (Arizti), eta sei gipuzkoar (Barandiaran, Bello Portu, Garai, Larrañaga, Latiegi, Oñatibia), arabarrak (Nafarrate) aramaioarra. Las Heras-ek eta Ibisatek antzina ikasi zuten euskara.

4.2.4. *Hil berriak*

Hauek ez ditugu zenbatzeko, baina, inolaz ere ahazteko: Agirre Arrieta, Ros, Bergaretxe, Ibagutxi. Orainago, 2004ko urrian bertan, hil zaigu Josemari Larrarte, pasiotarra, Eusko Legebiltzarraren sorreran lehen itzultzailea izan zena, besteak beste.

4.3. **Erlijiosoak**

Gasteizko Elizbarrutian bizi diren erlijiosoen artean, badira euskaldunak, komentu gehienetan, gainera. Ezin dut zenbakitan zehaztu, baina hiru euskaldun baino gehiago aurki, jarraian aipatuko dudak fraidetxe bakoitzean: Karmeldarrak, frantziskotarrak, biatoristak, marianistak, salestarrak, klaretarrak, jesuitak, pasiotarrak, Estibalizko beneditarrak.

4.4. **Erlijosak**

Ez dut zehazterik erlijiosa euskaldunen kopurua. Baina etxe gehienetan euskaldun bat baino gehiago aurkitzea ez da batere harrigarria, bai moja kontenplarien artean (klaratarak, karmeldarrak...) bai osasun eta irakaskuntzan dabilzanan artean (Vedrunak, Berrizkoak, Neverskoak, Merzedariak, «Hermitas», Karitatearen alabak, Ursulinak...) Erlijiosa hauek euskara gorde badute, gehien bat euren familiari esker izan da. Arabako emakumezkoen komentueta euskarak leku gutxitxo izan duen susmoa dut. Hauetako askori euskara nahiko ahazturik gelditu zaio. Moja euskaldun berri batzuk ezagutzen ditut.

4.5. **Apaizgoa utzitakoak**

Atal honetan beste dozena bat abade-ohi euskaldun sartuko genuke. Horietatik sei eskolak jaso ditu; bi euskaltegiek; hiru unibertsitateak. Bestalde, Gasteizen hainbat abade-ohi eta fraide izandakoak bizi dira. Elizetan inoiz horrelako argazkiak atera daitezke: mezaburuaren aldamenean lau abade-ohi: organo-jolea, kantu-zuzendaria, ohargilea eta irakurlea. Adibide haua *Pilar* parrokian hainbatetan gertatu da.

4.6. Apaiz elebidun hartzaile pasiboak

Apaiz euskaldun berrien kopurua nabarmena da. Agian ez dute inoiz maisuen maila lortuko, baina milaka eta milaka ordu eder sartua du Arabako apaizgoak euskaraz ikasten eta batzuk irakasten, isilean, normalki, eguneko lehenengo orduak erabiliz, oporrak euskara ikasten inbertituz.

Agian, ez zaie eliz-zerbitzurik euskaraz gehiegitan eskatuko. Agian, erdi lotsaturik daude euskara bide erdian gelditu zaielako. Agian, euskararekiko ezina adieraziko dizute. Baina, ziur nago, gure Elizari eta herriari funtsezko giroa eskaini diotela Arabako toki askotan euskaraz normaltasunez aritu ahal izateko.

5. EUSKAL PASTORALTZARAKO OINARRIAK

5.1. Oinarri historikoa

Gaur poza adierazi beharko genuke Arabako Elizan jarraipen positiboa izan delako mendeetan zehar euskararen mesedetan. Díaz de Luco, Betolaza, Prestamero, Olabide, Urreztarazu, Narbaiza, Anitua, Basterrika, eta beste asko, –gehienetan, oso garai zailetan–, nabarmendu ziren euskararen aldeko ahaleginetan.

5.2. Vatikanoko II. Kontzilio Ekumenikoaren bultzada

Pozik hartzen ditugu aintzat Vatikanoko II. Kontzilioaren gogoetak. Beranduago eginiko beste eliz-dokumentuek ere garbi erakusten digute Elizak nolako sentiberatasun argia izan behar duen herrien izakera osatzen duten kulturaren eta, era berezian, hizkuntzaren aurrean.

- Elizak bere historiaren hasieratik, herri ezberdinetako kontzeptu eta hizkuntzen bidez adierazten ikasi zuen Kristoren mezua eta, horrez gainera, filosofoen jakinduriaraz janzten ahalegindu zen; eta guztia, Ebanjelioa, bai guztien ulermenera eta bai jakintsuen eskakizunetara, komeni zen eran egokitzearen. Egiaz, errebelatutako hitzaren prediku egokitu honek, ebanjelizatze ororen lege izan behar du. Izan ere, honela, Kristoren mezua herri guztietan nor bere erara adierazteko aukera indartzen da eta, era berean, Elizaren eta herrietako kultura ezberdinen arteko harreman bizia eragiten da (*Gaudium et Spes* 44).
- Sarritan bertako hizkuntzaren erabilera oso ongi etor liteke herriarentzat. Horregatik, bai mezatan eta bai sakramentuak ematerakoan eta liturgiako beste arlo batzuetan, toki handiagoa eman dakioke, batez ere irakurgai eta oharpenetan, otoitz batzuetan eta kantuetan (*Sacrosantum Concilium* 36.2).
- Paulo VI.ak, *Evangeli*i Nuntiandi entziklikan gogorarazten digu: Ebanjelizazioak indar eta eraginkortasun asko galtzen du, gogoan hartzen ez baditu ebanjelizatu nahi duen herria, bere hizkuntza, bere zeinuak eta sinboloak; kezka sortzen dioten galderei erantzuten ez badie; bere bizitza konkreturaino iristen ez bada (E.N. 63).

- Gasteizko Elizbarrutiko Batzarreak (1991) gure kultur-gatazkaren aurrean erantzukizunez beteriko sinesmena bizitzera dei egiten zigun: Gure herrian bizi diren gaztelarren eta euskararen bi kultur ezberdinen erdian: adiskideturik da goen eta adiskidetzaila den Elizaren testigantza emateko dei sakona entzuten du Gasteizko Elizbarrutiak. (VI. Gaia, 10. helburua). Antzeko aipamenak aurki daitezke Elizbarrutiko Batzarrean: V. 9 eta 10; X. 11 eta 12.

6. KRISTAU ELKARTE EUSKALDUNAK

6.1. Arabako herri euskaldunak

Aramaioko bederatzi parroketan, *Arexola*, *Azkoaga*, *Barajuen*, *Etxaguen*, *Gantzaga*, *Ibarra*, *Untzila*, *Uribarri* eta *Oleta/Otxandio* ondokoa, barne. 1500 biztanle; horietatik 80 pertsonak ez dakite ia ezer euskaraz. Beste 125 pertsona, euskara jakin arren, ez dira gauza euskaraz moldatzeko.

Liturgia guztia, euskaraz egiten da, bederatziruarenak eta erromeriak barne. Ibabeko Kofradiak euskaraz egiten ditu liburuak aktak eta oharpenak. Jendearentzako informazio idatzia ele bietan ematen da.

Familia erdaldunak, zuzenean inplikaturik daudela, ele bietan egiten da, baina kantak eta familiaren eskerrona euskaraz nahiago izaten dute.

Katekesiko guraso gehienekin euskaraz egiten dugu; bateren batek euskaraz ondo ez dakienean, asko baldintzatzen du hizkuntza-dinamika.

Laudion, *Legutianon* eta ondoko *Elosun* eta *Urrunagan*, euskaldunen proportzioa nabari jaitxi egiten delako, eredu elebidunetan moldatzen dira.

6.2. Gasteizko Kristau Elkarte Euskaldunak

Eliza Zerbitzu osoa (liturgia, katekesia, elkarte antolamendu finkoa, abadea) euskaraz eskaintzen duten parrokia edo gurtza-lekuak aspaldidanik egonkor mantendu dira: *Pilar*, *Gure Aita*, *Estibaliz*, *Jesus Langilea*, *Jesu Kristo Berpiztua*, *Xabierko San Frantzisko*. Ariznabarrako *San Paulo* parrokiak elebitasunaren aukera nabarmena egina du. Eliztarrak, oro har, gutxitu egin dira.

Euskal Elizbarrutietako agiri ofizialak erabiltzen dituzte: Bataio, ezkontza, hildakoena. Elkarteen barruko dinamikak, diru-kontuak, bilerak eta aktak ere euskaraz egiten dira. Elizkizunak duintasunez ospatzeko badago hainbat baliabide.

Elkarte euskaldun hauek dira Euskal Herriko gainerako Elizbarrutien fruituak hartzen dituztenak: Itzulpen liturgikoak (*Irakurgaiak*, *Meza Liburua*, *Orduen Liturgia*, sakramentuen *erritualak*...); kanta liburuak (*Aranburu* klasikoa, *Gora Jainkoa* sailekoak, *Lazkaoko Meza Abestiak*, Loiolako *Cantos Religio-*

sos; Arantzazuko 5 *Kanta Dezagun-cantemos*, Belokeko 4 *Ezkila, J. Elezkanorenak, Berri Ona Kantuz...*); musika erlijiosoaren 50 zinta inguru; aldizkariak (*Karmel, Arantzazu, Mintzo ta kantu, Fededunak, Hemen...*); Gotzainen Idazkien euskarazko bertsoak eta abar.

Euskaraz argitaratzen diren liburu erlijioso gehienak itzulpenak dira, baina lan batzuk meritu handi-handikoak dira: Vatikanoko II.a, Asisko San Franzisko, eta Teresa Lisieux-koa. Deustuko Erlijio Kulturaren Bildumak ongi baino hobeto bete du teologian geneukan hutsunea. Urteak beharko dira ahalegin erraldoi hauei zukua ateratzeko. Hauetaz gain, bada zer erosi euskarazko erlijio-liburuen artean.

Hauekin gutxi balitz, Elizbarrutietako eta erlijiosoen web guneetan hainbat baliabide eder aurki dezakegu euskaraz.

Dena den, Arabako pastoralgile euskaldunak, jasotzaile diren neurrian, erabiltzaileak dira. Hori gehien bat ikusten da katekesian.

6.3. Umeen katekesia

Ekintza honek jende eta baliabide asko inplikatzeko du: katekista, ume, guraso, abade. Baliabideen aldetik lan asko daroa sei mailetako umeen liburuak prestatzeko; gehiago katekisten gidaliburuak. Euskal Elizbarrutietako elkarlanak ahalbidetzen du liburuen duintasun maila, bestela ezinezko litzateke. Lan talde zabala egon da murgilduta prozesu osoan.

Ikus-entzuteko baliabideak prestatzea ere lan interesgarria izan da. 40 bideo-kasete euskara ulergarri izatea lortu da. Ez da txantxetako marka. Euskal Elizbarrutiek batera, Ikastolen Federazioa eta Erlijiosoak ibili dira. Gabezia gabezia, euskarazko katekesian aukera egokiagoak ditugu bideoetan, gaztelaniaz dabilzanak baino. Inoiz, erdal katekesiko umeek bideoak euskaraz ikusi dituzte, probetxuz.

Gasteizko zentroetako eta Laudio, Amurrio, Urduña, Aramaio eta Legutianoko katekesiek iraunkor diraute. Guztira 680 ume ziren igaz katekesia euskaraz eskaintzen zuten zentroetan. 70 katekista euskaldun inguru ari da lanean. Eskariaren eta eskaintzaren arteko oreka gutxitan gertatzen zaigu. Gehienetan katekista helduak falta dira. Elizbarrutian 4.115 ume ziren gaztekerazko katekesian. Araban 13.631 ikasle dira Lehen Hezkuntzako sei mailetan.

6.4. Eskolako erlijio irakaskuntza

Elizbarrutian 36 irakasle dira, ikastetxe publikoetan eskolako erlijio gaia euskaraz irakasten dutenak. Badute gaitasun akademikoa: diplomatu eta lizentziatuak dira. Badute euskaraz irakasteko legezko maila, ofizialtasun osoz aitortua. Badute Erlijioaren irakaskuntzarako titulu espezifikoa. Badute Gotzainen baimena. Guzti horien azpian, ordea, borroka latza dute eskolan.

Ikastetxeetan ikasle-taldea sortzea kosta egiten da. Hainbat ikastetxetan ez dute aukerarik ere eskaintzen. Beste batzuetan hamaika traba jartzen dizkiete. Eta taldea sortu eta gero, parekotasun ezarik larriena sortzen da. Erlijioek badute programa eta eginbidea. Baina erlijioa aukeratu ez dutenentzat, kasu gehienetan, ez dago eskaintzeko moduko gogoeta etiko adostua. Ondorioz, ikasgai hauen izaera kolokan da aspaldiko urteetan, maila akademikoaren eskakizunak zehaztu barik.

Egoera honek irakasleengan nekea eta ezina sortarazten ditu. Ez dute baldintza onik bakez eta probetxuz lana egiteko.

6.5. Euskal Pastoraltzaren Zerbitzua

Elizbarrutian talde eta esperientzia desberdinak daude. Denek elkarren beharra sentitzen dute. Koordinazioa dute amets.

Antolamendu arloan urrats txiki baino esanguratsuak ematen ari dira. Euskal Pastoraltzaren Zerbitzuan apaiz talde batek aspaldidanik jarraitzen du lanean. Asmoz, laster sortuko da Euskararen Arloko Pastoral Kontseilua, euskaraz ari diren toki desberdinetako pastoralgileen ordezkariak osaturik. Leku batzutan badute pastoral batzorde edo batzarra, beti tokian tokiko parroketan eta pastoral-barrutietan txertaturik.

Talde honen arduraduna, idazki honen egilea da. Ez du aginte mailarik; baina bere parrokiari euskara bultzatu nahi izan duenari beti erantzun dio. Elizbarrutian zerbitzu hau jarri denetik ezinbesteko erreferentzia bihurtu da. Gehienetan itzulpen beharrak asetzen dituelako; baina, baita ere, nora jo ahalbidetzen duelako.

7. ELIZBARRUTIKO ERAKUNDEAK

Euskaldunak lanean ari dira, baina nolako laguntza jasotzen dute Elizaren erakundeetatik?

7.1. Gotzaina

Asurmendi Gotzainak gaztelaniaz betetzen ditu ia bere eginkizun guztiak; baina Gasteizera etorri zen unetik tarte bat eskaini dio euskarari. Astero du hitz-ordua euskarako irakaslearekin (Izaskun Arrue). Igarri egiten zaio, jendaurrean irakurtzen duena ulergarri gertatzen baita. Oporretan aste pare bat erabili ohi du euskara ikasteko. Azken udaldian Arantzazun izan zen.

Meza euskaraz ospatzeko moldatzen da. Musikaria izateak eta kantarako dohainak asko laguntzen diote. Elizbarruti mailako ospakizunetan hitzaldiaren zati batzuk euskaraz ematen ditu.

Behin baino gehiagotan, eliztar eta elizgizon batzuen bekozkoa ikusi du, elizkizun batzuetan euskara «gehiegi» erabiltzeagatik. Batzuk «euskaldunen menpekotzat» daukate, «euskal abertzaletasunez kutsaturik». Ez dago horrelako beldurrik. Dena den, Euskal Pastoraltzan gabiltzanok eskertu diogu euskararekiko duen jarrera. Apaiz askok badute non ikasi. Beste egoera batean ez genuke gauza bera esango.

7.2. Gotzain Kontseilua

Elizbarrutian gorengo arduradunak dira: Bikarioak eta Idazkari Nagusiak. Gaztelaniaz moldatzen dira. Inoiz euskaldun bat suertatu da taldean. Orain euskara gehien dakiena gotzaina da. Hasiera samarretik Euskal Herriko Elizbarrutien eskutik ibili dira euskal gaitan: Itzulpen liturgikoak, Argitalpenak, Katekesia, Pastoral Idazkiak, eta gainteko euskal arazoetan. Gehien bat Gotzaina eta Bikario Nagusia arduratu dira.

Finantziazioari buruz, orain dela 27 urte, Euskal Elizbarrutiek hitzarmen bat egin zuten eta aurrera jarraitzen dute. Aldaketak egiten dira partaideen arabera. Bilbo, Donostia, Gasteiz, bakarrik edo Iruñekoekin batera, edo Baionak ere parte duen, edo argitalpen ekumenikoa denean protestanteek ere parte dute. Adibidez, orain *Elizen arteko Bibliaren* bigarren argitalpena dute eskuen artean. Goitik behera aztertu dute Biblia osoa Euskaltzaindiaren azken 10 urtetako erabakiak gozoan hartuta. Liburua eta CD bat agertuko da. Arabako Elizak dagokion zatia ordainduko du.

Euskal Pastoralta, apaiz eta fraide euskaldunen esku utzi dute. Elizbarrutiko Euskararen Arloko Pastoral Kontseilurako iradokizunak eginak dizkigute.

Euskal Herriko Elizbarrutietako Artzipreste eta Arduradunen topaketak antolatzen dituzte, batzutan Loiolan, beste batzutan Arantzazun. Beste horrenbeste egiten dute erlijiosa-erlijiosoen buruekin. Arabako Elizari horretatik on baino ez datorkio.

Badute gehiago egiterik? Dударik gabe, askoz gehiago egin zezaketen. Euren gabeziak eta inertziak ondo ezagutzen ditut. Ez badute jarrera oso euskaltzalea ere, ez dira itxiak. Euskal Pastoraltzaren eragozpen handienak ez ditugu hemen aurkituko.

7.3. Elizbarrutiko Pastoral Kontseilua

Pastoral Kontseilua Kontzilioko eskakizuna da. Elizbarrutiko Batzarraren ondoren eratu zuten. Honen konposaketa: 34 laiko, 12 abade, 10 erlijioso-erlijiosa eta Gotzaina bere bikarioekin. Harrigarria da oraingo kontseilukideen gaztetasuna eta prestaera maila. Batzar Nagusiaren iradokizunak jaso eta Pastoral Egitasmo berriak lantzea da haren egitekoa.

Pastoral Kontseiluak adostasun zabalez onartu ditu euskal pastoraltzaz egin zaizkion bi proposamenak. Lehenengoan, Euskal Pastoraltzaren Zerbitzua-aren helburuak eta programa aurkeztean, 60 botoetatik bi boto bakarrik izan ziren kontrakoak; eta bigarrenean, euskarari buruzko gomendioak onartzean, bozka guztiak aldekoak ziren, boto zuri bat izan ezik. Horrek aditzera ematen du, Arabako Elizaren barruan badagoela euskararen aldeko giroa. Baita, euskal pastoraltzaz gabiltzanok nahiko ondo ezagutzen dugula geure errealitateari zer eska diezaiokegun.

8. EUSKARA ELIZBARRUTIKO ARLO PASTORALETAN

Gure Elizbarrutian egiazko aurrerapausoak eman ditugu euskararen erabilpenean. Hori pastorgintzaren edozein arlotan ikus daiteke. Honez gero Elizbarrutiko erakunde askok gogoan dute euskararen errealitatea.

8.1. Katekesia

Oraintxe arte esandakoa eta gehiago egiten dute. Adibidez helduen katekesitako materialak prestatu. Katekisteei begira egindako *Catequistas* aldizkarian laburpen txiki batzuez gain, orri batzuetako testuak euskaraz eman dituzte.

Katekesiko liburudendak, euskarazko eskaintza borobilik ez badu ere, oinarriko liburuak eskaintzen ditu, baita azken argitalpenak ere. Batez ere umeei begira: *Biblia* irudidunak, kantak...

Agurainen eta Urduñan, adibidez, katekesi saioak hasi aurretik erabiltzen da euskara, apaizak horretarako gai direlako eta ume guztiak horretarako jarrerara ona dutelako. Kanpetzun bi katekista euskaldunak dira. Euren taldeek euskaraz egiten dute katekesia, arazo berezirik gabe. Kasu hauetan guraso gehienek gaztelaniaz jarraitzen dute umearen fede heziketa, nahiz eta gogoz onartu katekesian ere euskararen presentzia jarraitua.

8.2. Gazteak

Elizbarrutiko sailarik dinamikoena da. Ekintza ugari plazaratzen du. Esku-orriak noiznahi ateratzen dituzte. Hormirudiak, deialdiak, *web gune* berezia. Denetan dute leku bat euskararentzat. Euskal Zerbitzuari galdera eta eskaera dozenaka egiten dizkiote.

Gazte Sailaren dokumentu nagusiak: *Gaztaro* 1, 2 eta 3 elebietan argitaratu zituzten. Oraingo Plan Estrategikoa, *Garai berriak* deiturikoa itzultzen ari dira. *Gazteen berriak* du izena sail honen aldizkariak. Artikulu batzuk euskaraz egin dira. Laburpen txikiak ugariak dira.

Atsedean Taldeak, Elizbarrutiko Gaztetxoen elkarteak, ele bietan aritzeko akordioa hitzartu dute. Euskal Herriko Eskautek hizkuntza biak erabiltzen dituzte sistematikoki.

8.3. Liturgia

Nabarmen hobetu da euskararen erabilera Elizbarruti osoari dagozkion ospakizunetan.

Elizbarrutiko Batzarraren klausura ospakizuna ondo apaindu zen: euskal kanta ugari, ohargile elebidunak, bertso jarriak. Batzarraren hamaika gaietako azken erabakiak ele bietan aurkeztuak izan ziren. Jakinekua, gaztelania izan zen nagusi, baina euskarak oso leku duina izan zuen elizaren itzelezko ekitaldi batean. Euskaldunak oso pozik irten ziren katedraletik.

Antzeko zerbait moldatu zen Larrauri gotzainaren agurrean eta Asurmendiren etorrera egunean. Ospakizunak oso ondo irten zirelako, euskararen presentzia nabarmena tartean, nolabait ospakizun-eredua finkatu zen. Harrezkero, ohitura bihurtu da Elizbarrutiko ospakizunetan euskara dexente sartzea: Kantak, Mezaren erantzun batzuk, irakurgairen bat, oharpenak, hitzaldiaren zati batzuk, eskariren bat...

San Prudentzio, Krisma Meza, apaizgintza, apaizgintzaren 50. edo 25. urteurrenak, Lourdesko erromesaldia, Andra Maria Zuriaren eguna, bakearen aldeko ekitaldiak, eta abar momentu bereziak bihurtu dira. Nekez ospatuko dira euskarari aukera nahikorik eskaini gabe.

Bestalde, gehitu egin da elebitasunaren sarrera ohizko gaztelaniazko ospakizunetan, batez ere eliz-kantak haurrak diren mezetan. Erdal eta euskal abestien arteko proportzioa eta maiztasuna guztiz aldatzen da parrokia batetik bestera. Jaunartze egunetan gertatu da, erdaldunak % 80 izan arren, erdaraz % 20a baino ez egitea; jakina, onarpen guztiz zabalez.

Parrokia batzuk badute euren bidea euskarari ekiteko. Beste batzuk ez, eta egun gehienetan ez zaio lanik falta Euskal Zerbitzuari. Orain bataio baterako laguntza. Orain hileta elizkizunerako. Gero kantaren bat. Hurrengoan partitura eta guzti. Jaunartzeak datozela; herriko jaiak direla; errotuluak jarri behar dituztela, esku-orria atera behar dutela. Gasteiz hirian eta Arabako herrietan nahiko zabalduta dago jokaera hau.

8.4. ETBko mezak

Honez gero 120 baino gehiago dira ETBko Arabatik emandako mezak euskaraz. Gutxienez 35 lekutatik. Azkenekoak Manurgatik eman dira, urrian. Printzipioz bertako parrokiako elizkideek hartzen dute parte, beti ere albokoan laguntza hartzen dutela. Adibidez, Manurgako Meza horietan Zigoitiko hainbat euskaldun agertu zen, baita parrokoaren lagun gasteiztar batzuk ere, kantuan eta organoan laguntzen. Gasteizen antolatzen direnean elkarte euskaldunen batek laguntzen du.

Dena den, urte bete igaro da ETBko meza-ordua aldatu zutenetik. Orain goizeko 9etan da. Ordu hori ez da batere egokia nagusi eta ezinduentzat. Ez dut esango ETBk eskubide batzuk urratu dutenik, ez. Bakarrik esan nahi dut aitona-amona euskaldun askori ezinezko bihurtu diotela meza euskaraz telebistan ikustea. Erdarara pasatu dira asko eta asko, ordu egokiagoa dutelako. Honen harira, Meza horietan parte eginkorra izan dugun apaiz askori oinarritzko irizpideak aldatu dizkigute. Osasuna urratuta dutenentzat ez bada, zer-tarako eta norentzat eman telebistatik Meza? Pantailan dotore agertzeko? Ez. Ameriketan erdaraz ikus dezaten? Ez. Nonbait, ETBkoek ahaztu egin dute Elizan zerbitzua dela klabea eta nori zerbitzu egin garbi ez badago, arazo larria.

8.5. Seminarioa eta Teologi Fakultatea

Ikasleen kopurua, laikoak barne, irakasleen parekoa da. Irakasleen maila, oro har, guztiz inbidiagarria. Andres Ibañez, nire aurretik berba egin dizuena, adibide ona izan duzue. Gaur ez da apaizgairik Gasteizen. Baina urtero egiten da Seminario eguna. Kanpaina horretan lan bikaina egiten dute. Material guztiak hizkuntza bietan argitaratzen dituzte. Aurtengoak, guztira, 30 orri izango ditu euskaraz, apaizgoaz gogoeta luzea dakarrela. Bestalde, zelan ez dizuet esango Seminarioko liburutegia ederra dela, oso. Euskarak badu leku txikitxoren bat. Beste edozein hizkuntzatakoa baino txikiagoa. Liburutegia liburuz elikatzeko, hiru aldizkari argitaratzen dituzte: *Lumen*, *Surge*, eta *Scriptorium Victoriense*. Gainera, Victoriensia bildumak 71 doktorego tesi baino gehiago eman ditu argitara.

Euskara ikasteko aukera eskaintzen du Fakultateak. Bada irakaslea. Noiz-bait aukerako ikasgai batzuk euskaraz eman dira. Lizentziaturarako tesina batzuk euskaraz landu eta defendatu dira.

Euskal Herriko Erlijioso Bizitzaren Teologia Institutuak Seminarioan bertan du bere egoitza. Lan gehienak *Frontera / Hegian* gaztelaniaz argitalpenetan ematen dituzte. *Hemen*, erlijio gogoetarako aldizkaria plazaratu berria dute euskaraz.

8.6. Komunikabideak

Elizbarrutian bada *Nagusia* aldizkaria. Ez duzue gauza askorik euskaraz aurkituko. Ez dago debekurik euskara sartzeko. Baina nork idatzi? Badira berripaperak. Gotzaindegiak bat ateratzen du, urtean lau bider edo. Euskara gutxi darama, baina beti azalduko da 6 edo 8 tokitan, sumario gisa, laburpen moduan, inoiz zutabe bezala. Karitasekoek ere bi hilabetekaria eta urteko txostena argitaratzen dute. Azken urteetan hasi dira euskara sartzten. Misioetakoek ere aldizkari formalago dute, *Los Rios* izenekoa. Euskara gutxi sartzten dute, baina inoiz ez dira gelditzen erdara hutsean.

Web orriak ugarituz doaz gure Elizan. Badakit ahalegin handiak egiten dituztela oinarritzko edukiak euskaraz jartzen.

8.7. Solidaritate kanpainak

Gure Elizbarrutian hainbat kanpaina edota diru-bilketa egiten da urtero. Egun jakinetan egin arren, garaiz iragartzen dira hormirudien bidez. Haur Misiolariak; Gosearen Aurkakoa, Euskal Misiolariena. Karitasek kanpaina bereziak egiten ditu Ostegun Santuz, Kristoren Gorputz-Odol Santuen egunean, eta Gabon aurreko domekan. Urrian Domund eguna dator. Kanpaina guzti hauek euskaraz badu adierazpidea. Hormirudiak, Mezatarako lagungarriak, pegatinak, margotzeko marrazkiak, bideoak, kantak. Batzutan eskolarako baliabide pedagogikoak ere lantzen dituzte.

Hemen ez dago dena esaterik. Atal garrantzitsuren bat geldi daiteke aipatu gabe. Esate baterako, herri txikietako apaizen taldeak edo Euskal Herriko Apaizen koordinakundeak agiri eleanitzak egiten dituzte. Nire ustez, oinarritzkoenak agertu dizkizuet. Jakingarri izan daiteke Elizbarrutiko Artxibo Historikoan eta Arte Sakratuaren Museoan badirela langile euskaldunak.

9. ZAILTASUNAK EUSKARAREN ERABILERA PASTORALEAN

9.1. Euskaldunen proportzioa txikia izatea Arabako gizartean. Kristau euskaldunena oraindik txikiagoa. Apaiz euskaldunak, bistan da, gutxi batzuk baino ez gara.

9.2. Euskara ondo ez ezagutzea. Ondo alfabetatuak gutxi dira Elizan, bai elizkideen artean, bai pastorgileen artean. Gotzainen pastoral idazkiak, eliztar gehien gehienek nekez irakurtzen dituzte euskaraz.

9.3. Pastorgile euskaldunak, lan hirukoitza egin behar izaten du. Bate-tik, kristau euskaldunei euskaraz zerbitzua egin; bestetik, euskaltzale erdaldunei euskaraz egin dezaten laguntza eman, eta, azkenik, inguruko erdaldunak ere erdaraz zerbitzatu.

9.4. Oharpen txikia izan euskararen garrantziaz, bai Elizarentzat eta bai Euskal Herriaren etorkizunerako. Ematen du batzuei pareko egiten zaiela euskaraz egitea eta abertzale sentitzea. Euskal sentierak, berriz, ez du ordezkutzen euskara. Beste muturretako batzuk oso begirune gutxi erakutsi diote euskarari.

9.5. Itzulpenaren menpe. Euskaldunok Elizan gehienetan azkar egin behar izan diren itzulpenen menpe bizi gara. Bibliaren eta liturgiaren testuak, oso ondo eta egoki moldatuta daude euskarara. Lar ondo, askoren ulermen mailarako.

9.6. Gorabehera politikoen zurrunbiloak, indarkeria odolzalea barne, euskararen errealitatea osoa astintzen du. Euskara mugimendu politikoen tresna

bilakutzen denean, handitu egiten da euskaldunen arteko mesfidantza. Bakean eta patxadaz lan egiteko giroa falta denean, irabazi gutxi dago alor gehiengotan. Gutxienez, indar galera izugarria gertatzen da. Herri honen indarrak ez dira mugagabeak.

9.7. Euskalgintzako zati esanguratsu baten eta elizaren arteko etena, gero eta larriagoa da. Ez da Elizarentzat ona. Bestalde, euskal gizarteak ez du bertako Elizaren lanik mardulenak ezagutzen. Penagarria benetan.

10. GOMENDIOAK ELKARTEENTZAT

Gasteizko Elizbarrutian euskarari leku egokiago egiteko ondorengo gomendioak onartu zituen Elizbarrutiko Pastoral Kontseiluak..

1. EUSKARA IKUSARAZI: Elebitasuna kanpoko agertokietan arduraz zaintzea: parrokiaren izena, errotulazioa, hormirudiak, agiri-ofizialak, oharak...

2. EUSKARAREN ALDEKO JARRERA ONA BILATU: Elkartearen bizitzan tentuz eta gozotasunez elebitasunari bide ematea: harreran, bileretan, agurrak egitean, abesti, otoitz eta abarren bidez.

3. LANA AURRERA ATERAKO DUTENAK BILATU: Talde pastoral elebiduna prestatzea, parrokiaren edo artziprestaldean, laikoak, erlijioso-erlijiosak eta apaizak barne direla, eliz-zerbitzuak euskaraz burutu ahal izan dezaten duintasunez: Eukaristiak, hileta-elizkizunak, Bataioak eta gainetiko sakramentuak, baita beharrezko itzulpenak ere.

4. GUTXIENEN BALIABIDEAK LORTU: Oinarrizko liturgi-liburuak euskaraz edukitzea, gutxienez Gasteizko eta herri nagusietako parrokia eta gurtza-lekuetan: *Biblia, Meza Liburua, Irakurgaiak*, sakramentuen erritualak, abestiak....

5. EUSKARA ERABILI, BAINA SAKABANATU GABE: Ohizko liturgi ospakizunetan euskarazko abestiak tartekatzea, Euskal Pastoraltzaren Zerbitzuak aukeratutako kanta sorta laburra aprobetxatuz.

6. EUSKALDUNEI KATEKESIA EUSKARAZ ESKAINI. Katekesia euskaraz parrokiaren bertan eskaintzea edo zerbitzu hori artziprestaldeko albo-ko parrokiatan hartzeko bideak erraztea. Gazteen pastoralgintzan ere berdin jotzea.

7. ARTZIPRESTALDEEN EGINKIZUNA AZTERTUARAZI. Artziprestaldeetan ospakizunak euskaraz egiteko bideak aztertu eta irtenbide bat bultzatzea.

8. ELIZBARRUTIKO ERAKUNDEEI EUSKARA ZAINTEZKO DEITU. Elizbarrutiko erakundeek plazaratzen dituzten solidaritate, formazio edo otoitzerako kanpainetan baliabide elebidunak prestatzea eta eskaintzea.

- Hormirudi elebidunak hasieratik elebidun asmatu behar dira. Letra ugariak ez du laguntzen. Hitz jokoek itzulpen zaila dute. Sarri ez du balio gaztelania edo euskara hutsezko kartelak. Biok dira beharrezkoak.
- Euskararen ikuspegitik Elizaren euskarazko mezuak, gehien bat, gazteei eta umeei begira egin behar dira, euskara ezagutzen dutelako. Adibidez: marrazkiak, ikur-hitzak, pegatinak, oharrak, otoitz laburrak, dinamikak, esku-lan txikiak, ikus-entzutekoak...
- Kanpaina bat Elizbarruti batek baina gehiagok bultzatzen badu, hobe da elkarren artean lan egitea, bakarka antzerako gauzak egiten ibiltzea baino.

9. EUSKAL ZERBITZUA DENEI ESKAINI. Gai hauetan sor daitezkeen galderak, zalantzak edo zailtasunak argitzeko Elizbarrutiko Euskal Pastoaltzaren Zerbitzura jotzea.

Etxea Jaunak eraikitzen ez badu
alperrik ari dira etxegileak (127. Salmoa)

Eskerrik asko zuen gonbite eta arretagatik.

Esan dut.